

การพัฒนายกระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน
กรณีศึกษา ชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ¹

บุษยลักษณ์ จำปาเทศ²
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระพงศ์ ภัทศิริ³

การพัฒนาประเทศตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับ ได้แก่ เศรษฐกิจไทยมีขนาดใหญ่ขึ้น มีฐานการผลิตและบริการที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นในหลายสาขา และความร่วมมือกับมิตรประเทศทั้งในรูป ทวิภาคีและพหุภาคี รวมถึงความร่วมมือกับประเทศในอนุภูมิภาคและอาเซียนมีความเข้มข้นและชัดเจนขึ้น ขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของไทยเพิ่มขึ้น ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาครอบคลุมมากขึ้น และการบริการทางสังคมทุกด้านที่มีความครอบคลุมทั่วถึง ทำให้รายได้ประชาชนสูงขึ้นปัญหาความยากจนลดลง และคุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น

ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนี้ ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับกลุ่มอาชีพระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องเพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ”

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในลักษณะการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ โดยในแต่ละ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่องการพัฒนายกระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งได้ผ่านการสอบเรียบร้อยแล้ว โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระพงศ์ ภัทศิริ

² นักศึกษาปริญญาโท โครงการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาอิสระ

ยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดประเด็นการพัฒนา พร้อมทั้งแผนงาน/โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมขณะเดียวกัน ยังได้กำหนดแนวคิดและกลไกการขับเคลื่อนและติดตามประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อกำกับให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย

การพัฒนาประเทศไทยในอดีตได้ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเชื่อว่าหากเศรษฐกิจมีการขยายตัวสูง ระดับรายได้ของคนในประเทศก็จะเพิ่มมากขึ้น และมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชาชนก็จะสูงตามไปด้วย ทั้งนี้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจในเชิงปริมาณดังกล่าวเกิดจากการขยายตัวทางการผลิตอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอันได้แก่ ดิน น้ำ ป่า ทะเล และชายฝั่ง รวมทั้งแร่ธาตุต่าง ๆ เป็นปัจจัยหลักอย่างปราศจากการวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างรอบคอบและป้องกัน ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการสะสมของปัญหาต่อทุนธรรมชาติตามระดับของการผลิต โดยรวมที่เพิ่มสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความเสื่อมโทรมและร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติหรือปัญหามลพิษต่าง ๆ ซึ่งได้นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมอันเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากร และเชื่อมโยงไปถึงความไม่เท่าเทียมกันในการครอบครองทรัพยากรระหว่างคนในสังคม

การพัฒนาคือการทำสิ่งที่ไม่ให้มีขึ้นหรือสิ่งที่มีให้มีประสิทธิภาพหรือคุณภาพยิ่งขึ้น ตลอดทั้งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นโดยไม่มีการแยกส่วน ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ย่อมได้รับการพัฒนา คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นทุกด้าน ดังที่ Phonsri (2002) กล่าวว่า ปรัชญาของการพัฒนาประเด็นหนึ่งมีสาระที่ว่า บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญถึงแม้บุคคลจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีสิทธิที่จะพึงได้รับความยุติธรรม และอย่างมีเกียรติในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง เพราะบุคคลแต่ละคนมีศักยภาพหรือพลังความรู้ตลอดทั้งความ สามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เปิดเผยและแฝงเร้นศักยภาพเหล่านี้มีประโยชน์ต่อบุคคลและชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี โดยเฉพาะพลังแฝงเร้นอยู่ในบุคคลซึ่งไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากนักถ้ามีโอกาส บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพหรือพลังความสามารถของตนได้ ดังที่ Sanyawiwat (1998) กล่าวว่า เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนสิ่งหนึ่งจะมองข้ามไม่ได้เลยก็คือการพัฒนาคนให้มีความสุข และมีคุณภาพ ซึ่ง

สามารถวัดได้จากการปฏิบัติหน้าที่หรือทำงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพตลอดทั้งมีสุขภาพ ร่างกาย แข็งแรง จิตใจที่ดีงามและเป็นคนมีคุณธรรม คือประพตติคตินั่นเอง (Kampisit, 2003) กล่าวว่า การพัฒนาจะต้องคนเป็นศูนย์กลาง คือ เป็นการพัฒนาของคน โดยคนและเพื่อคน เน้นการพัฒนาที่ประโยชน์ ส่วนใหญ่ตกที่คนเป็นส่วนมาก และเน้นการพัฒนาเป็นลักษณะขององค์กรร่วม คือ พัฒนาทั้งที่เป็นตัวคนและ สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวคน ไม่ใช่พัฒนาคนเฉพาะเรื่องหรือพัฒนาแบบแยกส่วน เน้นการพัฒนาแบบที่ทุกคน ทุกฝ่ายหรือที่เรียกว่าภาคี เน้นการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งจะทำให้การพัฒนาอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า “เศรษฐกิจดี สังคมไม่มีปัญหา การพัฒนายั่งยืน” ซึ่งจะส่งผลทำให้คนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตและความเป็น อยู่ที่ดีขึ้น

การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอ และร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนตามแผนและ โครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของ ชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน (Phonsri, 2002) ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จและบรรลุตามเป้าหมายได้จะต้องเริ่มที่ประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนที่อาศัยอยู่ใน พื้นที่ หรือหมู่บ้านนั้น ๆ ดังที่ สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2541) กล่าวว่า หลักการพัฒนาชุมชนที่ดี ชาวบ้านจะต้องยึดหลักการพึ่งตนเองด้วยปัจจัย 5 ตัว หรือเรียกว่า “TERMS” อันได้แก่ T (Technology) คือ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็นในท้องถิ่น E (Economic) คือ มีอาชีพและรายได้ที่พออยู่พอกิน R (Resource) คือ มีสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่สมดุลและอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุต่าง ๆ M (Mental) คือ มี สภาพจิตใจที่ดี สุขภาพกายที่เข้มแข็ง S (Socio-Cultural) คือ มีความสามัคคี มีค่านิยมที่ดีงาม มีอุดมการณ์ ร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

อาชีพถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพราะคุณภาพชีวิตของคน จะดีหรือ ไม่ดีจะขึ้นอยู่กับอาชีพที่ยึดถือปฏิบัติในแต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปี คนในชุมชนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีไม่เจ็บ ไม่ป่วยไม่ยากจน จะต้องมิจิจกรรมหรือมีอาชีพได้กระทำในแต่ละวัน ชุมชน จึงจะเกิดความเข้มแข็งและมั่นคงตลอดทั้งไม่เกิดปัญหาสังคมในด้านอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย ดังที่ Thebhattee, S. (2008) กล่าวว่าผู้ที่มีการ วางพื้นฐานการประกอบอาชีพที่ดีเท่ากับเป็นเครื่องชี้ว่า เป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านการประกอบ อาชีพที่ควรแก่การได้รับการยกย่องจากสังคม

ปัจจุบันประเทศไทยเริ่มเข้าสู่การเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเลือกหรือตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ตาม ความสามารถและ

โอกาสของตน รวมถึงการมีเสรีภาพในการประกอบกิจการทางธุรกิจ การเลือกอุปโภคบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ มากขึ้น เมื่อสังคมไทยได้นำระบบเศรษฐกิจนี้เข้ามาใช้จึงทำให้เกิดช่องว่างด้านการดำเนินชีวิตของประชากรไทยที่แตกต่างกันออกไป จากความสามารถและโอกาสของบุคคลทำให้ระดับรายได้แตกต่างกัน รวมถึงการแข่งขันทางเศรษฐกิจของธุรกิจในห้องถิ่นที่ไม่มีศักยภาพในการแข่งขันที่เพียงพอกับธุรกิจขนาดใหญ่ได้ ดังนั้น การส่งเสริมการแข่งขันเศรษฐกิจในระดับฐานรากจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมการรวมกลุ่มของ ประชาชนในการประกอบธุรกิจเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มอาชีพในชุมชนซึ่งมีทรัพยากรอยู่ แล้วให้มีการพัฒนาความสามารถและศักยภาพเพื่อสร้าง โอกาสในการแข่งขันและให้คนใน ชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจอย่างเดียวนั้นมิอาจสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมใน ด้านอื่นควบคู่กันไป เช่น การส่งเสริมการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หรือการสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยปราศจากความขัดแย้ง เป็นต้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งฉบับปี 2550 มาตรา 87 ฉบับ 2560 มาตรา 74 และมาตรา 75 นั้น ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอาชีพโดยได้บัญญัติไว้ทำให้แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มีความชัดเจน รอบด้านและผูกพันรัฐมากกว่าเดิม เช่น ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร ซึ่งการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในประเด็นดังกล่าวถือเป็นการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนในประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยจัดทำแผนปฏิบัติการกำหนด ขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งกำหนดให้กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ถ่ายโอนภารกิจด้านการพัฒนาอาชีพให้แก่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด เช่น งานส่งเสริมการพัฒนาอาชีพแก่กลุ่มอาชีพ การสนับสนุนทุนดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร งานฝึกอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมไทย เป็นต้น

กลุ่มอาชีพในชุมชนคลองบางปู โดยมี นางสาวหยุด พูลสวัสดิ์ เป็นประธาน ร่วมกับสมาชิกในชุมชน และได้กำหนดเป้าหมายที่จะพัฒนาพื้นที่ต่อไปใน 5 ประการด้วยกัน คือ 1. คนในชุมชนมีงานทำ 2. เกิดการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพ 3. หนี้สินนอกระบบของชุมชนลดลง 4. จัดกิจกรรม

เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว และเด็กเยาวชน และ5. รวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงเน้นให้ความสำคัญต่อปากท้อง ด้วยการส่งเสริมให้ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ แต่ก็ยังเป็นกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาด้านครอบครัวและเยาวชนควบคู่กันไป

การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่สมาชิกสนใจก็เป็นไปด้วยดี ผลลัพธ์ที่ได้เป็นวิสาหกิจชุมชน จึงเกิดเป็นรูปธรรม การที่คนในชุมชนงานทำ ด้วยอาชีพที่หลากหลาย มีการขายสินค้าในร้านค้าชุมชน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ภายนอกมารับซื้อ การรวมกลุ่มประกอบอาชีพ ผู้ที่ทำเป็นอาชีพหลักและทำเป็นอาชีพเสริม รวมถึงมีการจ้างงานผู้สูงอายุและคนพิการในชุมชนด้วย

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนและเป็นแนวทางที่สร้างเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนให้มีความยั่งยืน เพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้อย่างมั่นคง ซึ่งกลุ่มงานพัฒนาวิสาหกิจเกษตรชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (2549) ได้อธิบายความหมายของ วิสาหกิจชุมชนไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน (SMCE หรือ small and micro community enterprise) หมายถึง กิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การบริการหรือกิจการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลในชุมชนที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวขึ้น ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของ ครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน มีองค์ประกอบอย่างน้อย 7 ประการ 1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ 2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุน แรงงานในชุมชน เป็นหลัก 3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน 4. เป็นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล 5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ 6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และ7. มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน เป็นเป้าหมาย เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง คณะบุคคลที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำ กิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

ในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถ ในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนา

ระบบ เศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในระดับสูงขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่มีจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ภายใต้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และสังคมให้เป็นรากฐานการพัฒนาที่สำคัญของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียง ภายในชุมชน รวมทั้งพัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความหลากหลายของชุมชน เพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบันปัญหาของวิสาหกิจชุมชนที่สำคัญก็คือ การขาดความรู้ทางการตลาด การผลิต การบริหารจัดการ อย่างไรก็ดี หากนำเอาแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงและวิสาหกิจชุมชนที่กำลังได้รับความสนใจและได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลปัจจุบันผนวกเข้ากับการนำความรู้จากวิทยาการสมัยใหม่ทั้งทางด้านการตลาดมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนแล้วก็จะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจอย่างยั่งยืน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจและเล็งเห็นความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้เกิดความมั่นคง มีผลประกอบการที่ดีต่อเนื่องและการดำเนินการจัดการที่เป็นระบบสามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งยังมีการพัฒนาฝีมืออย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับมาตรฐานของคุณภาพของสินค้า ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ จัดจำหน่าย การจัดแสดงสินค้าในงานต่าง ๆ ทั้งระดับภูมิภาคและระดับประเทศต่อไป

การศึกษางานวิจัยใช้รูปแบบการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สภาพปัญหา อุปสรรค และนำเสนอแนวทางการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพ ในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยให้ทราบถึงเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินการและความเจริญก้าวหน้าของกลุ่ม รวมถึงความเชื่อมโยงกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งการเก็บข้อมูล การวิจัยนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่กรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling)

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ 4 ด้านดังนี้ 1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ 2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้มีจำนวนทั้งสิ้น 5 ราย มีการเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ที่อาศัยอยู่ชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบไปด้วยประธานชุมชน และสมาชิกของกลุ่มอาชีพชุมชนคลองบางปู 3. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน วิเคราะห์จากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ศึกษาจากแหล่งข้อมูลโดยตรง มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การสำรวจพื้นที่ศึกษา โดยเดินทางไปสำรวจกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เพื่อสังเกตข้อมูลทั่วไปสำหรับใช้เป็นแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มอาชีพในชุมชนคลองบางปู ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนคลองบางปู ด้านประวัติความเป็นมา โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสารต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนค้นคว้าข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และ 4. ขอบเขตด้านระยะเวลา โดยช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลา 10 วัน (ตั้งแต่วันที่ 7 – 16 กันยายน 2562)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้จะทำให้ได้ข้อมูลการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ของชุมชนคลองบางปูซึ่งเป็นประโยชน์ ประการแรก คือ ได้ทราบการพัฒนาในระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ประการที่สองได้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ และประการสุดท้ายได้แนวทางการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนคลองบางปู หมู่ที่ 4 ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการศึกษาวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาเรื่องการพัฒนาและยกระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และสมาชิกของกลุ่มอาชีพ พบว่ามีปัจจัยในด้านต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่จะช่วยส่งผลให้กลุ่มอาชีพมีการพัฒนาและยกระดับเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยสามารถสรุปออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านบุคลากร กล่าวคือสมาชิกในกลุ่มเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจากเป็นผู้ที่ทำให้กระบวนการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น หากสมาชิกในกลุ่มขาดความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความเข้าใจในงานแล้วนั้น การที่กลุ่มอาชีพจะพัฒนาระดับย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และทักษะต่าง ๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ และต้องการของตลาด เพื่อให้กลุ่มอาชีพสามารถดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อไปได้

1.2 ด้านงบประมาณ การสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนให้กับกลุ่มอาชีพ เพื่อที่จะสามารถนำมาใช้ในบริหารจัดการให้การดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มอาชีพเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และสามารถต่อยอดได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อยกระดับกระบวนการทำงาน

1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ถือเป็นปัจจัยอีกประการที่สำคัญต่อกระบวนการผลิตสินค้า และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ หากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้มีคุณภาพได้มาตรฐานก็จะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของสินค้าที่นำออกสู่ตลาด เพื่อให้เกิดการยอมรับและความน่าเชื่อถือจากผู้บริโภค ซึ่งจะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นที่ต้องการของตลาดมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น และสามารถนำมาพัฒนาและยกระดับกลุ่มอาชีพได้

1.4 ด้านการบริหารจัดการ กระบวนการบริหารจัดการภายในกลุ่มที่ดีจะส่งผลให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มอาชีพได้ง่ายยิ่งขึ้น และเมื่อสมาชิกมีเป้าหมายเดียวกันที่ต้องการจะทำให้กลุ่มมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับเพื่อเพิ่มโอกาสในขายสินค้าให้มากขึ้น จะทำให้การพัฒนาเป็นไปได้โดยง่าย

1.5 ด้านเทคโนโลยี ปัจจุบันเทคโนโลยีต่าง ๆ มีความจำเป็นต่อกระบวนการทำงาน หากนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยและสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้ก็จะทำให้ผลลัพธ์ที่ออกมานั้น คือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่ากระบวนการหรือปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่จะส่งผลทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาและยกระดับกลุ่มอาชีพให้มีความยั่งยืนนั้นจะต้องสอดคล้องและต่อเนื่องกันไป

2. ด้านปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า จากการสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มอาชีพ ซึ่งได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของกลุ่ม โดยสามารถสรุปได้ถึงประเด็นปัญหาในการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนคลองบางปู ดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาด้านบุคลากรหรือสมาชิกของกลุ่มอาชีพในชุมชนคลองบางปู ไม่มีความรู้ในระดับสูง ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนากลุ่มไปสู่ความสำเร็จ ปัจจุบันมีเพียงบางหน่วยงานเข้ามาแก้ไขปัญหา คือ ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย เท่านั้น

2.2 ปัญหาด้านทักษะความรู้ ขาดความรู้อย่างเพียงพอในกระบวนการผลิต จัดทำผลิตภัณฑ์ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย การดำเนินการ การดำเนินงาน กลุ่มอาชีพมีความเข้มแข็งใน ระดับหนึ่งแต่ยังขาดความรู้ และเทคโนโลยีที่จำเป็นในปัจจุบัน จึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญหรือ หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือในส่วนนี้ เพื่อเพิ่มศักยภาพภายในกลุ่มให้มีประสิทธิภาพ มากขึ้น

2.3 ปัญหาด้านการตลาด ซึ่งการขาดการช่วยเหลืออย่างจริงจังจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ในด้านการตลาดให้แก่กลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ การพึ่งตนเองได้ของการจัดทำกลุ่มอาชีพ และ คุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ ถึงแม้ว่ากลุ่มจะดำเนินการมานานแล้วสามารถหาตลาด เองได้จนเกิดการพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่กลุ่มต้องมีการเพิ่มศักยภาพในการผลิต ไม่ใช่การ ขายภายในชุมชนหรือเพื่อใช้เอง แต่ผลิตเพื่อจำหน่ายไปยังร้านค้าต่าง ๆ มากขึ้น หากหน่วยงาน ภาครัฐต่าง ๆ ไม่ช่วยเหลือในเรื่องของการตลาด หรือช่วยเหลือไม่สอดคล้องกับความต้องการของ กลุ่ม อาจทำให้กลุ่มอาชีพอยู่ยากในอนาคต ดังนั้น กลุ่มอาชีพจึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพา หน่วยงานภาครัฐบ้างในบางกรณี

2.4 ปัญหาด้านกระบวนการผลิต ขาดแนวคิดสร้างสรรค์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบที่ ความหลากหลาย ทันสมัย ผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ปริมาณการผลิตไม่สม่ำเสมอ และในอนาคตวัสดุอาจจะหายาก ไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น และตรงความต้องการของกลุ่มที่จะนำความช่วยเหลือนั้นไปใช้ประโยชน์ให้เกิด ประโยชน์แก่กลุ่มอาชีพได้จริง ไม่ว่าจะกลุ่มอาชีพขนาดใดก็ตามยังต้องการความช่วยเหลือจาก หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันส่งเสริมกลุ่มอาชีพ หรือสร้างทักษะความรู้ใหม่ ๆ เพื่อให้กลุ่มอาชีพอยู่รอดและสามารถพึ่งตนเองได้ ภายใต้วิกฤติทางเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีความ ผันผวน

3. ด้านเสนอแนะแนวทางการพัฒนายกระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนควรส่งเสริมความรู้ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิกในกลุ่มเพื่อที่จะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดในกระบวนการทำงานของกลุ่ม เพื่อพัฒนาคุณภาพของสินค้า รูปแบบและประเภทของสินค้าให้ได้มาตรฐานมีความหลากหลายเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม นอกเหนือจากนี้ควรส่งเสริมในเรื่องของการตลาดมารองรับผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้นเมื่อทางกลุ่มมีความมั่นคงสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วนั้นก็ส่งผลให้ทำให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มอาชีพมีสมาชิกเพิ่มขึ้น สินค้าหลากหลายขึ้น รายได้เพิ่มมากขึ้น และมีมาตรฐานมากขึ้น ฉะนั้นแล้วการพัฒนาของกลุ่มอาชีพก็เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นตามไปด้วย

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลให้การยกระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน แบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ 1. ด้านบุคลากร กล่าวคือสมาชิกของกลุ่มอาชีพต้องมีการพัฒนาทักษะความรู้ในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ในเรื่องของการผลิต เพื่อให้มีรายได้สามารถพึ่งพาตนเอง พัฒนากลุ่มอาชีพ และพัฒนาชุมชนได้ 2. ด้านผลิตภัณฑ์ นำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อทำให้เกิดรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย มีคุณภาพ คงทน ตอบสนองต่อผู้บริโภครุ่นใหม่ ๆ และ 3. ด้านทุน ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมแรงงาน สำนักงานเกษตรอำเภอ ศูนย์การศึกษาอบรมและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการบริหารจัดการภายในกลุ่มอาชีพ

ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาด้านการผลิต คือ ผลิตภัณฑ์ยังไม่มีรูปแบบที่หลากหลายอย่างผู้ค้ารายอื่น มีคู่แข่งทางการตลาดเพิ่มขึ้น อาจทำให้ยอดขายลดน้อยลง สมาชิกในกลุ่มขาดทักษะในการทำงานไม่สามารถผลิตได้เพียงพอต่อตลาดในช่วงเทศกาล และวัสดุที่ใช้ในการผลิตอาจจะไม่เพียงพอในอนาคต อีกทั้งยังมีปัจจัยด้านการเพิ่มทักษะที่เกี่ยวข้องในการทำงาน ให้ความรู้แก่สมาชิกในกลุ่มอาชีพ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน ต่อยอดการทำผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับ และได้มีการ

ผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย ส่งผลต่อการตลาดที่ทำให้มีลูกค้าเพิ่มมากขึ้น และทุนในการต่อยอดของกลุ่มอาชีพ ขยายการตลาดให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

ในส่วนของแนวทางการพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ควรส่งเสริมและพัฒนาด้านศักยภาพบุคลากรให้มีทักษะเพิ่มมากขึ้น นำความรู้มาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย มีความทันสมัยการตลาดที่กว้างขึ้น ได้รับความรู้รองรับ เพื่อเพิ่มยอดขาย มีชื่อเสียง และสามารถแข่งขันกับผู้ค้ารายอื่นได้ มีเงินทุนเข้ามาพัฒนากลุ่มอาชีพทำให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ต้องได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการทำงานแบบบูรณาการให้สอดคล้องกันอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาระดับกลุ่มอาชีพในชุมชนในทิศทางที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ประการแรก ควรมีการส่งเสริมความรู้ ทักษะให้กับสมาชิกในกลุ่มอาชีพ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาศักยภาพให้สมาชิกมีความรู้เพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปต่อยอดในการประกอบอาชีพในอนาคตได้ อาจส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ประการที่สอง พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัย มีความหลากหลาย สามารถแข่งขันในตลาดได้ และให้มีการรับรองมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ให้อยู่ในระดับสากลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่กลุ่มลูกค้า และประการสุดท้าย คือ นำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ในกระบวนการต่าง ๆ ของกลุ่ม ตั้งแต่กระบวนการผลิตสินค้าเพื่อเพิ่มปริมาณของผลิตภัณฑ์และช่วยลดระยะเวลา หรือ ใช้ช่องทางของ Social Network เพื่อขยายตลาดออกไปให้กว้างและหลากหลายมากยิ่งขึ้น และสามารถมีการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มลูกค้าของกลุ่มได้ง่ายขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2549). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). การพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง. (ออนไลน์).
https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422, 19 สิงหาคม 2562.
- Karnpisit, T. (2003). Creative strategy Land Development for the Country. Bangkok: Chulalongkorn University
- Phonsri, S. (2002). Theories and principles of community development. Bangkok: Odeon Store
- Sanyawiwat, S. (1998). Community Development. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Thebhattee, S. et al (2008). Self-Sufficiency with Sufficiency Economy Philosophy. Bangkok: National Office of Buddhism Printing.